

Іваниш О. Б., викладач кафедри теорії і методики музичної освіти Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, Україна

ІНДИВІДУАЛЬНО-ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ З ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ

У статті висвітлюється питання індивідуально-диференційованого підходу до формування фахової компетентності майбутніх вчителів музики в процесі занять з постановки голосу, аналізуються основні положення цього підходу.

Ключові слова: фахова компетентність, вчитель музики, індивідуально-диференційований підхід.

Діяльність педагогічних кадрів у сучасних умовах наповнюється якісно новим змістом, який обумовлений об'єктивними соціальними змінами, що відбуваються у політичному, економічному та культурному житті нашого суспільства. Вчитель у сучасних педагогічних системах — керівник, організатор педагогічного впливу, керівна ланка системи. У зв'язку з цим набуває значення питання формування фахової компетентності майбутніх вчителів, зокрема музичного мистецтва, яка включає в себе засвоєння суми наукових знань з різних предметів, формування професійних вмінь та навичок, розвиток бажання до самовдосконалення, виховання любові до вчительської професії, любові до дітей.

У системі підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва предмет постановки голосу є одним із профілюючих, оскільки вся педагогічна діяльність майбутніх фахівців пов'язана з функціонуванням голосового апарату. Чим краще він володіє своїм голосом, тим вищі та якісніші результати його роботи. Кожен студент має свої індивідуальні особливості, які проявляються в різноманітних характеристиках та параметрах голосу, рівні музичної підготовки, музичності та емоційності. Тому в питанні формування фахової компетентності майбутніх вчителів музики важливо виділити метод індивідуально-диференційованого підходу, який дозволяє створити оптимальні умови для формування у студентів професійно важливих умінь та навичок.

Проблема індивідуальних особливостей студентів і врахування їх в навчально-виховному процесі не нова. Ще в Стародавньому світі та Середньовіччі педагоги відзначали те, що учні по-різному сприймали, засвоювали, запам'ятовували учбовий матеріал, по-різному проявляючи відношення до занять. При умові індивідуального навчання, коли педагогічний вплив здійснюється тільки на одного учня, який

знаходиться поза колективом, є можливість врахувати його індивідуальні особливості.

Індивідуальна спрямованість навчання була в полі зору Коменського Я. А., який співвідносив її з віковою періодизацією. Чернишевський Н. Г. та Добролюбов Н. А. відзначали різницю притаманну людям не тільки за зовнішніми прикметами, а, перш за все за, психофізіологічними характеристиками (темперамент, характер, особливості психіки та ін.). Це потребує від вчителя пошуку індивідуальних шляхів у роботі з учнями.

Становлення, розвиток і вирішення проблеми індивідуального підходу проходило поступово: від простих правил, вимог враховувати індивідуальні особливості учнів до виділення їх у відповідний дидактичний принцип. Дана проблема досліджується в різних аспектах: як засіб підвищення якості знань (Захарова Л. М., Телебаєва Р. Д.); розвитку творчої активності та самостійності (Потьомкіна Н. М., Яциневич П. А.); формування цілісної особистості (Кірсанов О. О., Унт Є. І.) тощо.

В Україні тему індивідуалізації та диференціації процесу навчання висвітлено Білою Н. Л., Васильєвою Т. В., Хрущом В. О., Зелінською Н. М., Некрасовою Т. О., Паламарчук А. В. та ін.

Узагальнюючи сучасні наукові концепції вивчення зазначеної проблеми, індивідуально-диференційований підхід до формування фахової компетентності майбутніх вчителів передбачає врахування особистісних якостей під час навчального процесу.

Багато питань пов'язаних з індивідуально-диференційованим підходом в формуванні фахової компетентності вчителів музичного мистецтва залишається недостатньо дослідженими. Одним із них є педагогічна діагностика та врахування у навчально-виховному процесі типологічних особливостей студентів, які можуть буди визначені засобами аналізу різноманітних характеристик та параметрів їхніх голосів.

Педагогічна спрямованість у класі постановки голосу націлена на виховання у студента знань та навичок необхідних для його роботи в школі:

Вокально-методична підготовка, яка включає:

- а) практичні знання про співоче голосоутворення, естетичні якості співочого звуку у дорослих та дітей;
- б) високу ступінь розвитку вокального слуху;
- в) володіння методами навчання (вміння просто пояснити і показати, яким повинно бути правильне звучання, і як повинен працювати голосовий апарат) з врахуванням особливостей голосоутворення у дітей;

г) засвоєння знань та практичних прийомів впливу (фонетичних, м'язових) на процес голосоутворення, що сприяють правильному звучанню, виправлення недоліків у дітей та дорослих;

д) виховання навичок методичного аналізу учбового матеріалу.

Розвинути основні виконавські навички (в межах вокальних даних студента), навчити самостійно працювати над виконанням творів, виховати навички виконання творів під власний акомпанемент або без супроводу.

На початку роботи з новим студентом педагог перш за все намагається відчутти індивідуальні властивості його голосового апарату, його природні вокальні можливості, музичність, емоційність, при цьому він спирається на інтуїцію, яка відіграє велику роль в питаннях визначення типу голосу та методики роботи з даним студентом.

Оскільки всі голоси від природи є недосконалі і потребують розвитку, метою якого є виправлення недоліків і вдосконалення звучання, використовуються різноманітні спеціальні методи: концентричний метод, фонетичний метод, емпіричний метод, метод внутрішнього інтонування, метод порівняльного аналізу та ін. Процес постановки голосу можна умовно розділити на такі основні етапи:

1. Вивчення голосових, музичних, а також психологічних особливостей (характер, тип нервової системи, індивідуальні особливості, сприйняття, уважність тощо) студента і стану голосового апарату. На цьому етапі велику допомогу викладачеві може надавати лікар-фоніатр, при участі якого необхідно не тільки стежити за станом голосового апарату студента, але й визначити тип голосу, причини наявних недоліків та шляхи їхнього усунення.

2. Усунення неправильних навичок (горлового, носового звучання, затиснення щелепи, тремоляції голосу, форсування звуку, співу пошепки тощо).

3. Власне навчання, тобто розвиток вокальних здібностей, комплексу вокально-технічних і художніх навичок, а також свідомий контроль за процесом співу.

Поділ процесу постановки голосу на зазначені етапи є умовним і означає, що на певних відрізках часу головна увага викладача повинна спрямовуватись на вивчення особливостей студентів, усунення неправильних та розвиток правильних вокальних навичок. Зміст занять і методи, які використовуються на заняттях, повинні підпорядковуватись досягненню мети даного етапу навчання, що не означає виключення з навчального процесу елементів інших етапів.

Під час навчання необхідно послідовно виховувати у студента вміння розрізняти особливості співацького звуку та критично оціню-

вати їх, тобто розвивати аналітичний вокальних слух. Це особливо важливо для роботи майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Постійну увагу на заняттях слід приділяти поясненням вокально-технічних завдань, значенню співацької постави, призначенню певних вправ та прийомів, роз'ясненню причин виникнення певних недоліків у співі та методів їх усунення. Оскільки спів є складним психофізіологічним процесом, особливе значення має свідоме психологічне настроювання студента, націлювання його на стан «творчого спокою».

Велике значення у формуванні фахової компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі занять з постановки голосу має індивідуально-диференційований підхід до добору навчального матеріалу. Він здійснюється з урахуванням рівня розвитку вокальних здібностей, вокально-технічних та виконавських можливостей студентів відповідно до вимог програми. До репертуару повинні входити кращі зразки народної творчості, твори композиторів класиків та сучасних авторів, а також твори зі шкільної програми.

Для того, щоб виконати в достатній мірі виконавські завдання, співак повинен володіти вокальними навичками високого рівня. Тільки тоді, коли виконавець вільно володіє своїм голосом, він здатний до поглиблення в образі. Співоча недосконалість змушує виконавця концентрувати свої свідомі зусилля для досягнення бажаного звучання, а це в свою чергу порушує виконання, яке втрачає свою природність. Зосередження психіки на виконанні поступається місцем зосередженню на відтворенні мелодії в правильній вокальній формі. В творчу діяльність включається вся особистість виконавця: свідомість і підсвідомість, при цьому емоційний початок відіграє значну роль. Важливим є накопичення матеріалу для творчості. Велику користь студентам може дати прослуховування записів видатних майстрів вітчизняного та зарубіжного вокального мистецтва: А. Нежданової, Н. Обухової, Ф. Шаляпіна, О. Петрусенко, І. Козловського, А. Іванова, Б. Гмирі, Г. Гаспарян, З. Долуханової, М. Каллас, Р. Тебальді, Є. Карузо, Б. Джильї, М. Батістіні та ін., а також відвідування концертів і спектаклів, оперних театрів з подальшим обговоренням під керівництвом викладача. Це також буде сприяти засвоєнню методики виховання співацького голосу.

Для формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики є вмінням співати під власний супровід або без супроводу. На перших етапах об'єднання вокальних і фортепіанних навичок, які формуються окремо і мають велику різницю у рівнях розвитку спостерігається гальмування одних іншими, в результаті чого спостерігається різке погіршення якості голосоутворення. Тому основним завданням початкового періоду навчання є повне освоєння під час уроку вокальної партії,

а саме: знання вокальної строчки напам'ять, добре вивчений інструментальний супровід, дублювання вокальної мелодії, наспівний характер твору, помірний темп, зручна для голосу тональність.

Спів без супроводу може бути корисним при діагностуванні голосових даних. Під час виконання без супроводу виявляються особливості тембру та такі недоліки голосоутворення, як носовий, горловий призвук, сипота. Крім того, володіння цією навичкою співу без супроводу є основою індивідуального вокального та хорового навчання. Стійкого інтонування на основі повноцінного академічного звучання. Починати навчання співу без супроводу необхідно з невеликих вправ з текстом і потім переходити до роботи над піснями. Підготовка та виконання пісень повинна здійснюватись за принципом збільшення інтонаційної свободи виконавця за допомогою постійного зменшення підтримки інструменту до її повного зняття. Основним художнім і учбовим матеріалом для співу без супроводу є народні пісні. При їх доборі постійно ускладнюється вокально-технічні та художні завдання.

Під час роботи використовуються різноманітні спеціальні методи — концентричний, фонетичний, емпіричний (показ), метод внутрішнього інтонування, порівняльного аналізу, самоконтролю та ін. Заняття проводяться на основі єдиних наукових принципів, єдності вокально-технічного і художнього розвитку, свідомого навчання і творчої активності, науковості, систематичності, доступності навчання, міцності засвоєння знань. Постійна увага приділяється поясненню вокально-технічних завдань, значення співацької постави, призначення певних вправ і прийомів, роз'яснення причини виникнення окремих недоліків та методів їх усунення. Оскільки спів є складним психофізіологічним процесом, особливе значення має свідоме психологічне настроювання студента, націлювання його на стан «творчого спокою».

Індивідуально-диференційований підхід у формуванні фахової компетентності майбутніх вчителів музики дозволяє створити оптимальні умови для створення у студентів низку професійно-важливих якостей. Цей підхід може ґрунтуватися на визначенні специфічних характеристик співацького голосу студентів та їх відповідностей типологічним властивостям особистості.

ДЖЕРЕЛА

1. Актуальні проблеми диференціації навчання. — Мінск, 1992.
2. Голубев П. В. Советы молодым преподавателям вокалистам / П. В. Голубев. — М. : МУЗГИЗ, 1973.

3. Дмитриев Л. В. Голосовой аппарат певца. Атлас / Л. В. Дмитриев. — М. : «Музыка», 1964.
4. Зданович А. П. Деякі питання вокальної методики / А. П. Зданович. — М. : «Музыка», 1975.
5. Морозов В. П. Вокальная речь / В. П. Морозов. — Л. : «Наука», 1967.
6. Методичні рекомендації з проблем диференційованого навчання. — Л., 1988.
7. Назаренко И. К. Искусство пения / И. К. Назаренко. — М. : «Музыка», 1968.
8. Рабунский Е. С. Индивидуальный подход в процессе обучения школьников / Е. С. Рабунский. — М., 1975.
9. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. — М. : АПН РСФСР, 1947.
10. Унт И. Я. Индивидуализация и дифференциация обучения / И. Я. Унт. — М., 1982.
11. Шахмаев Н. М. Учителю про дифференцированное обучение / Н. М. Шахмаев. — М., 1989.

Автор статьи освещает вопрос индивидуально-дифференцированного подхода к формированию компетентности будущих учителей музыки в процессе занятий постановки голоса. Автор анализирует основные положения данного подхода.

Ключевые слова: компетентность, учитель музыки, индивидуально-дифференцированный подход.

The author of the article highlights an important issue on individually differentiated approach to the formation of professional competence of future music teachers within the vocal training classes. The author analyzes the fundamentals of the present approach.

Key words: professional competence, teacher of music, individually differentiated approach.